NEIŠKRAIPYTA KRIKŠČIONYBĖ IR JOS LIKIMAS EUROPOS ISTORIJOJE

I.I. Evlampijevas

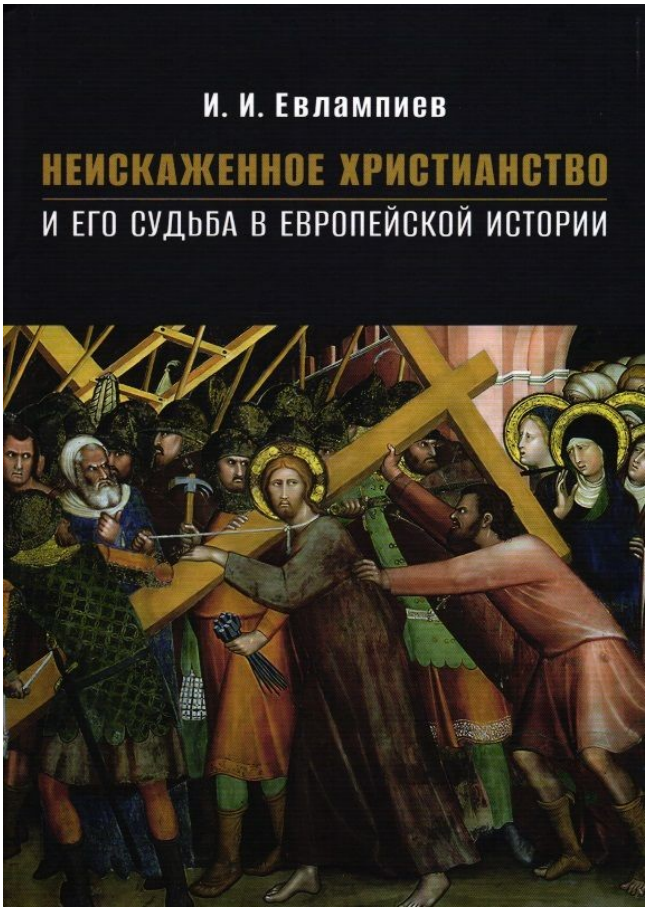

Pagrindinė prof. I. I. Evlampijevo monografijos „NEIŠKRAIPYTA KRIKŠČIONYBĖ IR JOS LIKIMAS EUROPOS ISTORIJOJE“ hipotezė tokia:

„I–IV amžių gnosticizmas yra teisėta krikščionybės versija“.

Ši fundamentali (virš 800 psl., 2024m. išleista) monografija pagrindžia hipotezę, kad I–IV amžių gnosticizmas, su kuriuo bažnyčia kovojo kaip su erezija, yra teisėta krikščionybės versija, labiau atitinka **pirminį Jėzaus Kristaus Mokymą**, o ne krikščionių bažnyčios skelbiamą ortodoksinę Jo Mokymo versiją.

Prof. I.I.Evlampijevo monografijoje analizuojami seniausi ankstyvosios krikščionybės šaltiniai: Jono evangelija, Tomo evangelija, Jono apokrifas, Pilypo evangelija ir Tiesos evangelija, įrodinėjama vėlyva sinoptinių evangelijų kilmė (II a. vidurys), kurios sudarytos specialiai iškreiptai krikščioniškojo mokymo versijai pagrįsti.

Antroje monografijos dalyje parodyta, kaip žymiausi pirmojo krikščioniškos istorijos tūkstantmečio mąstytojai – nuo Valentino ir Origeno iki Jono Skoto

Eriugenos – savo mokymuose vystė kuo detalesnį tikrosios (gnostinės) krikščionybės pasaulėžiūros filosofinį pagrindimą. Originalių vėlesniųjų amžių filosofinių sistemų nagrinėjimas atskleidžia **rūpestį atkurti tikrąją krikščionybę ir jos įtvirtinimą gyvenime vardan europietiškos visuomenės išgelbėjimo nuo jai gręsiančios dvasinės ir socialinės katastrofos**. Monografija skirta biblistikos ir filosofijos istorijos specialistams bei visiems besidomintiems krikščionybės istorija, įvairiomis jos tendencijomis, jos dabartine būkle, taip pat norintiems suvokti Europos filosofijos raidos logiką. Čia skelbiama knygos **PRATARMĖ** ir **IŠVADOS**, kurios padės susigaudyti tematikoje ir paskatins domėti šio autoriaus kūryba. /C.

PRATARMĖ*

Per daugelį amžių Europos filosofija patyrė didelę krikščioniškojo mokymo ir krikščionių bažnyčios įtaką. Tik XVIII amžiuje atsirado tendencija ne tik atskirti filosofiją nuo krikščionybės ir nuo religijos kaip tokios, bet net į religinių idėjų reikšmės filosofijai neigimą. Šios tendencijos stiprėjimas per du šimtmečius atvedė prie natūralaus rezultato: dauguma šiuolaikinių filosofų nelaiko savęs susijusiais su religinėmis idėjomis, be kita ko šis procesas vaizduojamas kaip „pažanga“, nes aiškinamas kaip filosofijos išsivadavimas iš religijos „diktatūros“ ir galutinės bei „laisvos“ formos, atitinkančios jos esmę, pasiekimas.

Negalima paneigti, kad šios tendencijos atsiradimas XIX a. turėjo pagrįstų priežasčių. Ištisus šimtmečius bažnyčios mokymas ribojo filosofinės minties laisvę savo nepalenkiamais dogminio teisingumo reikalavimais. Didieji Europos mąstytojai niekada nesusitaikė su šiuos dirbtiniais apribojimais ir protestavo prieš patį norą pajungti filosofinę mintį išoriniams tikslams. Tačiau ar tai reiškia, kad filosofija turėtų apskritai nutraukti ryšius su religija ir laikyti ją tik kliūtimi visapusiškam žmogaus laisvei vystymusi? Dar kartą atsigręžę į didžiųjų praeities mąstytojų autoritetą, mes rasime vienareikšmišką atsakymą į šitą klausimą: visiškai nuo religijos atsiskyrusi ir religinių idėjų savyje nenešanti filosofija apskritai yra neverta savo vardo ir neatitinka savo esmės. Pagrindinis filosofijos uždavinys – padėti žmogui suvokti savo *absoliutumą ir begalybę*, atskleisti *begalinį jo būties matmenį*. Tačiau begalinės žmogaus esmės suvokimas, vedantis į praktinį šios esmės suvokimą pasaulyje, *ir yra religingumas, filosofijai suprantamas pačia bendriausia ir natūraliausia prasme*.

Atmesdama bet kokį ryšį su religija, filosofija neigia minėtos begalinės dimensijos egzistavimą žmoguje, tačiau tai reiškia, kad ji supranta žmogų kaip baigtinę būtybę, kuriai galioja tie patys dėsniai kaip ir visai gamtai. Tai veda prie to, kad žmogus nustoja suprasti save, praranda savo *antgamtiškumo* pojūtį ir pradeda žiūrėti į save kaip į natūralų „mechanizmą“ (arba kaip

„superkompiuterį“, šiuolaikine terminija). Taip jis praranda idėją apie aukštesnius savo egzistencijos tikslus ir gyvenimo prasmę. Būtent tai vyksta šiuolaikiniame pasaulyje. Civilizacijos, praradusios supratimą apie tikruosius savo egzistavimo tikslus, krizė kartu yra ir paties žmogaus, nepripažįstančio savęs kaip absoliučios, begalinės būtybės, krizė. Ir tai daugiausia susiję su filosofijos krize, kuri nustojo būti aukščiausiomis ir svarbiausiomis žiniomis apie žmogų ir tapo neprivalomu mokslo priedu.

Tokiu būdu, filosofijos išsižadėjimas savo esmės ryškiausiai pasireiškia jos ryšio su religija neigimu. Tačiau dar kartą pagalvokime, kodėl daugelis rimtų Europos mąstytojų kovojo prieš religijos bandymus paveikti filosofinę mintį. Atsakymas slypi pačios religijos ir pačios krikščionybės dviprasmiškume. Šimtmečiais krikščionių bažnyčia primesdavo nuomonę, kad tik ji vienintelė yra Jėzaus Kristaus paveldėtoja ir jo mokymo „savininkė“, kad jos begalinė kova su įvairiais nukrypimais nuo dogminio mokymo turi tik vieną tikslą – išsaugoti Jėzaus Kristaus atnešto Apreiškimo grynumą. Šiame įsitikinime glūdi tas europietiškos pasaulėžiūros *radikalus iškraipymas*, kuris, išlikęs ilgus šimtmečius, privedė prie to, kad visos mūsų civilizacijos pagrindai tapo labai ydingi. Tik XX amžiuje, kai buvo aptikta daugybė senovinių tekstų, rodančių, kokios sudėtingos ir įvairios buvo ankstyvųjų krikščionių idėjos, mes sugebėjome tinkamai suprasti, kas krikščioniškoje tradicijoje yra tikra, o kas netikra ir melaginga. Tačiau net ir neturėdami mūsų turimų praeities įrodymų, daugelis praėjusių amžių mąstytojų pripažino krikščioniškojo judėjimo dviprasmiškumą, buvimą jame iš esmės labai skirtingų tendencijų, priešingų savo prasme; tiesa apie tikrąjį krikščioniškojo Apreiškimo turinį gyvavo, nepaisant visų persekiojimų ir priekabiavimo.

Pirmą kartą filosofijos istorijoje Johanas Gottliebas Fichte nusprendė tiesiogiai išreikšti mintį, apie kurią daugelis žmonių nuspėjo. „Mūsų nuomone, – pareiškė Fichtė, – yra dvi labai skirtingos krikščionybės formos: krikščionybė *Jono Evangelijos* ir krikščionybė *apaštalo Pauliaus*, prie jo bendraminčių priklauso ir kiti evangelistai, ypač Lukas“. Tik Evangeliją pagal Joną Fichtė laikė *tikrosios krikščionybės* išraiška, tikruoju Jėzaus Kristaus mokymu, o likusius paminklus – šio mokymo iškraipymo pasekme. Šio iškraipymo esmė yra judaizmo elementų įvedimas į Jėzaus mokymą, pirmiausia mintis apie radikalų žmogaus nuodėmingumą, dėl kurio žmogus virsta netobula būtybe, nutolusia nuo Dievo.

Būtent ši klaidinga, **iškreipta krikščionybė**, deja, istorijoje triumfavo krikščionių bažnyčios vardu. Nepaisant to, tikroji krikščionybė neišnyko; Ji gyveno ir vystėsi, nepaisant visų persekiojimų, tik retkarčiais išsiveržiama į viešojo gyvenimo paviršių masinių erezijų pavidalu. Tačiau šios epizodinės apraiškos visai nebuvo pagrindinis jos egzistavimo dalykas; pagrindinė tikrosios krikščionybės egzistavimo forma buvo *Europos filosofija*, tiksliau, ne visa filosofija, o tik viena, bet labai įtakinga jos tradicija – ***mistinio panteizmo***

***tradicija*, paremta idėja, kad pasaulis ir žmogus nuolat gyvena Dieve ir niekaip negali „pabėgti“ nuo savo tapatybės su Dievu.** Fatališkas dviejų krikščioniškojo judėjimo versijų atsiskyrimas įvyko II amžiuje, kai ką tik susikūrusios bažnyčios vadovai suprato, kad didingi Jėzaus Kristaus mokymai paprastiems žmonėms pernelyg sudėtingi, sunkiai įgyvendinami žemiškame gyvenime ir visiškai netinkami valdyti milijonus masių. Juk Kristus mokė, kaip žmogus gali tapti tobula, dieviška būtybe, ir ne kur nors „danguje“, o tiesiogiai žemiškajame gyvenime, ir tai ryškiausiai atsispindi pagrindiniame iš *autentiškų* senovės krikščionybės paminklų – Evangelijoje pagal Joną. Savo tikslams bažnyčia nusprendė sujungti naująjį mokymą su senuoju, su judaizmu, pasiskolindama iš jo tokias „naudingas“ religines sampratas žemiškiesiems valdovams, kaip gimtosios nuodėmės idėja, bažnyčios kaip išganingos valdžios idėja, Paskutiniojo Teismo, kaip nuolatinės grėsmės nusidėjėliams, idėja, taip pat pačią „įstatymo religijos“, dalinančios žmones į valdovus ir valdomuosius, samprata.

Tokiu būdu atsiradusi *ortodoksinė krikščionybė*, turinti daug stipresnę organizaciją ir daug didesnę „valią valdžiai“ nei visos kitos krikščionių grupės, labai greitai pavergė visą krikščioniškąjį judėjimą ir galiausiai pradėjo persekioti tuos, kurie ir toliau išpažino Jėzaus Kristaus mokymą jo pirminiu grynumu. Šie krikščionys, kurie liko ištikimi savo Mokytojui, buvo vadinami „*gnostikais*“ ir paskelbti pagrindiniais „*triumfuojančios*“ bažnyčios priešais.

Kadangi III–IV amžių Jėzaus Kristaus mokymas jau buvo įgavęs išvystytą filosofinę formą, kova su „gnostikais“ perėjo ir į idėjų sferą, ir čia, skirtingai nei visuomeninio gyvenimo srityje, bažnyčia negalėjo pasiekti galutinės pergalės prieš savo priešininkus. Dėl to visa viduramžių filosofijos istorija atrodo kaip **kova tarp dviejų ideologinių tendencijų – tos, kuri plėtojo ortodoksinį bažnyčios mokymą, ir tos, kuri rėmėsi autentišku Kristaus mokymu** ir suteikė šiam mokymui originalų filosofinį vystymąsi. Krikščioniškos idėjos, su visu jų dviprasmiškumu, virto filosofijos pamatu šimtmečius, todėl **apskritai *visa Europos filosofijos istorija* (nuo II a. iki šių dienų) iš esmės yra kova tarp mistinio panteizmo tradicijos, paremtos neiškreiptu Jėzaus Kristaus mokymu**, ir įvairių srovių, neigiančių šios krikščioniškosios tradicijos, kaip visuotinės filosofijos, reikšmę: Apšvietos epochoje iškilusias antireligines tendencijas, kurios tapo pačios ortodoksinės krikščionybės egzistavimo šalutiniu produktu. Juk Švietimo epochos veikėjai rėmė ortodoksinei krikščionybei būdingas idėjas – neįveikiamo atstumo tarp Dievo ir sukurto pasaulio, kuriam priklauso žmogus, egzistavimu. Natūrali tokios sampratos pasekmė yra mintis, kad žmogus savo žemiškoje egzistencijoje gali visiškai nepaisyti Dievo (pasaulio „laikrodininko“), nes nei Dievo buvimas, nei jo nebuvimas niekaip reikšmingai neatsispindi mūsų būtyje. Iš tokio filosofijos istorijos supratimo gali rastis du pagrindiniai lūžio momentai. Pirmasis – Renesansas, kai krikščionių bažnyčios,

išdavusios savo įkūrėjo priesakus, krizė tapo tokia akivaizdi, kad gimė įtakingas judėjimas, sugrąžinęs civilizaciją prie tikrosios krikščionybės, o žmogų – prie tikrųjų savo tikslų šioje žemėje. Renesansas tapo didžiausia epocha Europos istorijoje būtent dėl to, kad tam tikrą laiką tikroji krikščionybė tapo kultūros raidos pagrindu, o per pusantro šimtmečio Renesanso epochos pasiektų kultūros laimėjimų gausa yra aiškus Kristaus mokymo vaisingumo ir ilgalaikės reikšmės Europos civilizacijai įrodymas. Tačiau Renesansas patyrė istorinę nesėkmę, bažnyčia dar kartą laimėjo, o Europos kultūra vėl buvo įtraukta į griežtus dogminės krikščionybės rėmus. Atitinkama „kontrrevoliucija“ įvyko ir filosofijoje. Filosofija grįžo į ortodoksinės krikščionybės vagą, nors bažnyčia nebegalėjo sunaikinti savo pačios kūrybos – ateistinio mokymo; materialistinių ir pozityvistinių idėjų griaunantis darbas tęsėsi ir galiausiai atvedė prie natūralaus rezultato: mūsų dienomis Europos filosofija praktiškai prarado prasmingą egzistenciją.

Racionalistinis žmogaus modelis, sukurtas XVII–XVIII amžių filosofijos, buvo stebėtinai panašus į viduramžių žmogaus idėją: abiem atvejais žmogus pasirodė esąs nereikšminga egzistencijos dalis, neturinti jokių reikšmingų tikslų visatoje. Šis „viduramžių“ žmogaus reikšmės menkinimas sukėlė įžvalgiausių XVIII amžiaus pabaigos – XIX amžiaus pradžios vokiečių mąstytojų reakciją, o tai paskatino filosofinį judėjimą, kuris daug brandesne forma pakartojo Renesanso veiksmą – sugrąžino pagrindinių neiškreiptų Jėzaus Kristaus principų teises ir tuo pagrindu sukūrė naują filosofinį žmogaus paveikslą. Ypatingą vaidmenį čia suvaidino šio judėjimo pradininkas I. Kantas. Vargu ar galima jį vadinti *krikščionišku* mąstytoju tokiu pat mastu, kaip ir kitus didžiuosius Europos mąstytojus, tačiau būtent jis žengė svarbiausią žingsnį naujam tikrosios krikščionybės atgimimui filosofijoje. Jo tiesioginiam įpėdiniui Fichtei buvo daug lengviau žengti paskutinį žingsnį šiuo keliu ir aiškiai suformuluoti pačią mintį apie būtinybę rinktis tarp tikrosios ir iškreiptos krikščionybės. Didieji to laikmečio rusų mąstytojai – F. Dostojevskis, L. Tolstojus, V. Solovjovas – taip pat rašė apie tą patį poreikį įveikti istorinius melo klodus ir sugrąžinti krikščionybę į prarastą grynumą. Solovjovo teiginys apie „viduramžių pasaulėžiūros“ krizę yra ypač orientacinis: jis, kaip niekas kitas, suprato, kad net XIX amžiaus pabaigoje oficialioji krikščionybė išliko „viduramžiška“, t. y. katastrofiškai neatliepė istorijos ir kultūros reikalavimų, neatitiko naujosios epochos žmogaus pasaulėžiūros.

Remdamasis savo didžiųjų pirmtakų (Fichtės, Herzeno ir Dostojevskio) idėjomis, **Solovjovas stulbinamai griežtai, bet nepaprastai teisingai apibrėžė didžiojo Jėzaus Kristaus mokymo radikalų iškraipymą, įvykusį Europos istorijoje**: „Valdant Konstantinui Didžiajam ir valdant Konstantinui, pagoniškos masės plūstelėjo į krikščionybę ne iš įsitikinimo, o iš vergiško pataikavimo ar savanaudiškų kėslų. Atsirado iki tol nežinomas krikščionių veidmainių tipas <…

> Buvusi tikrai krikščioniška visuomenė sunyko ir ištirpo į krikščionišką pagal pavadinimą, bet iš esmės į pagonišką bendruomenę. Dauguma naujai atsivertusių žmonių norėjo, kad tik viskas liktų kaip anksčiau. Jie pripažino krikščionybės tiesą kaip išorinį faktą ir užmezgė su ja tam tikrus išorinius formalius santykius, bet tik tam, kad jų gyvenimas išliktų pagoniškas, kaip ir anksčiau, kad pasaulietinė karalystė liktų pasaulietine, o Dievo karalystė, nebūdama iš šio pasaulio, liktų už pasaulio ribų, neturėdama jam jokios gyvybinės įtakos.

Ši padėtis išliko nepakitusi visus vėlesnius „krikščioniškosios“ Europos šimtmečius, dėl kurių, kaip karčiai pažymi Solovjovas, pastaraisiais amžiais Kristaus Dvasia veikė ne tiek per bažnyčią, kiek per žmones, „netikinčius Juo“. Remdamasis Dostojevskio palikimu, Solovjovas kalba apie būtinybę pereiti nuo istorinės „šventyklos“ krikščionybės, kuri beveik neturi įtakos asmeniniam ir visuomeniniam žmonių gyvenimui, prie visuotinės krikščionybės, kuri „turi apimti visą žmoniją ir visus žmogaus reikalus“.

Pusantro šimtmečio Europos istorija – nuo XIX a. pradžios iki XX a. vidurio – ideologiškai atkartojo XV – XVI amžiaus pirmosios pusės periodą, naują ir paskutinį Europos civilizacijos filosofinio ir kultūrinio klestėjimo periodą, sugrąžinusį Renesanso dvasią.

Tačiau vis dėlto naujosios eros istorinis turinys buvo visiškai kitoks; Renesanso veikėjai į ateitį galėjo žvelgti optimistiškai, nes pasaulinė civilizacijos krizė tik prasidėjo ir dar buvo galima tikėtis ją įveikti.

Mąstantys XIX amžiaus žmonės nebegalėjo būti pernelyg optimistiški: šimtmečius trukęs netikros krikščionybės viešpatavimas atvedė civilizaciją į būseną, kuri buvo kupina paskutinės katastrofos. Todėl didžiausi neklasikinės tradicijos mąstytojai, tokie kaip Solovjovas, Dostojevskis ir Nietzsche, labiau veikė kaip šiuolaikinės padėties kritikai, o ne kaip naujo civilizacijos suklestėjimo pranašai. Tačiau už jų kritikos vis tiek svarbu įžvelgti teigiamą ateities viziją, jų tikėjimą šia ateitimi. Ir jei teisingai suprantame jų istorines įžvalgas, galime suprasti jų siekių vienybę; ir tada „ateistas“ Nietzsche pasirodys toks pat atsidavęs Jėzaus Kristaus pasekėjas, kaip ir jo rusų „oponentai“ F. Dostojevskis, L. Tolstojus ir Vl. Solovjovas.

Ypač būtina paminėti Henrio Bergsono vaidmenį tikrosios krikščionybės „atkūrime“, kuris vyko XIX amžiaus antrosios pusės – XX amžiaus pradžios filosofijoje. Formaliai Bergsonas niekada tiesiogiai nekalba apie savo įsipareigojimą krikščioniškajai pasaulėžiūrai; jo darbuose randame tik kritiką tradicinei, ortodoksinei krikščionybei ir nekintančiam jos filosofiniam pagrindui – krikščioniškajam platonizmui. Tačiau Bergsono atžvilgiu minėtas Solovjovo sprendimas yra teisingas (apie tai Levas Tolstojus rašė savo knygoje „Koks mano

tikėjimas?“): XIX amžiaus viduryje prasidėjusioje naujoje epochoje ištikimiausi Kristaus įpėdiniai dažniausiai buvo tie, kurie buvo šalti tradicinei krikščionybei ar net jos neigė.

Paskutinėje savo knygoje „Du moralės ir religijos šaltiniai“ Bergsonas nebijo tiesiogiai pavadinti savo filosofijos religine ir net mistine; kaip pagrindinį tikslą jis iškelia filosofiškai griežtai (kiek įmanoma) išreikšti tą visuotinę religinę pasaulėžiūrą, be kurios negali gyventi nei individas, nei žmonija. Ir, žinoma, šioje visuotinėje religinėje pasaulėžiūroje atpažįstame tikrąjį Jėzaus Kristaus mokymą, gyvą ir vaisingą XX amžiuje, kaip ir II amžiuje. Deja, Bergsonas pasirodė esąs vienas iš paskutiniųjų didžiųjų mąstytojų, tiesiogiai pripažinusių jo filosofijos priklausomybę nuo visuotinės religinės pasaulėžiūros, kuri visapusiškiausiai atsiskleidė ankstyvojoje krikščionybėje. Labai panašią idėjų sistemą po Bergsono sukūrė M. Heideggeris, tačiau jo filosofijoje jau dabar gana sunku įžvelgti tikro krikščioniško mokymo bruožus; jis veikiau žaidžia krikščioniškais principais, nei iš tikrųjų jais tiki, todėl jo vaidmuo istorijoje yra dvejopas: būdamas teisėtas paskutinės didžiosios Europos filosofijos epochos atstovas, jis kartu veikia kaip vienas iš tų, kurie krypsta į nihilistinę praeities kritiką, kuri, peraugusi į „postmodernizmo“ formą, vos per pusę amžiaus prives europietišką mintį į visišką žlugimą. Jie tikrai giliai perėmė religines XIX amžiaus filosofijos tradicijas. /…/

Su Antruoju pasauliniu karu susijusi galutinė Europos civilizacijos katastrofa nutraukė nuo XIX amžiaus pradžios vykusius procesus kultūroje ir filosofijoje. XX amžiaus antroji pusė Europos istorijoje atvėrė visiškai naują erą; po kelių dešimtmečių tampa aišku, kad tai veda ne į atgimimą, o į galutinį Vakarų civilizacijos išnykimą. Ir šis išblukimas ryškiausiai pasireiškia didžiosios Europos filosofinės tradicijos išnykimu. Tik Rusijoje filosofija išlaiko savo įsipareigojimą praeities tradicijoms, o tai lemia ikirevoliucinės religinės filosofijos atgimimas, kuri išlieka vienintele jėga, galinčia atsispirti postmodernizmo generuojamoms destruktyvioms tendencijoms.

Jei Vakaruose didžioji Europos kultūrinė praeitis vis labiau pamirštama – šiuolaikiniam europiečiui ji jau nieko nebereiškia – tai Rusijoje mūsų didžioji kultūros istorija, vienybėje su didžiąja Europos kultūra, išlieka efektyviu šiuolaikinio gyvenimo veiksniu; kuo atidžiau žiūrime į praeitį, tuo optimistiškiau planuojame ateitį. Būtent praeitis, išvalyta nuo melo ir suprasta visa savo didybe, yra pagrindas, ant kurio galime drąsiai kurti ateitį. O pagrindinis akmuo pamatuose, ant kurių bus galima statyti būsimą prasmingą filosofiją ir būsimą kūrybinę kultūrą, yra tikroji krikščionybė, pagaliau išryškėjusi po daugelio šimtmečių tylos ir iškraipymo*.

.....

IŠVADOS

Jėzaus Kristaus mokymas savo pradine forma buvo toks naujoviškas, jis iškėlė tokias didingas idėjas apie žmogų ir žmonių santykius, kad buvo sunku patikėti realiu jo tikslų įkūnijimu netobuloje senovės visuomenėje. Ir vis dėlto krikščionybė greitai tapo įtakingu judėjimu, patraukusiu daugybę žmonių, kurie atsisakė savo ankstesnio netobulo gyvenimo ir bandė priartėti prie Kristaus nubrėžto idealo. Jų naujasis gyvenimo būdas peržengė įprastą gyvenseną ir reiškė kažką tikrai mistiško tiems, kurie liko pasinėrę į įprastą gyvenimą. Pragmatiškai nusiteikę kai kurių krikščionių bažnyčių (pirmiausia Romos bažnyčios) vadovai greitai suprato, kad ant tokių pamatų neįmanoma sukurti organizacijos, panašios į žydų bažnyčią, suteikiančią bažnyčių hierarchams neribotą valdžią kaimenei. Žmonės, pasiekę bent santykinį tobulumą Kristaus mokymo įtakoje, įgavo tokią vidinę, dvasinę laisvę, kad jų nebebuvo įmanoma grąžinti į visiško paklusnumo nei pasaulietinei, nei religinei valdžiai būseną. Siekdami sustiprinti savo galią, bažnyčių hierarchai pasuko nuoseklaus Kristaus Evangelijos iškraipymo keliu; jie padarė viską, kad nauja religija būtų grąžinta į senojo, žydiško kaimenės ir ganytojų santykių modelio rėmus. Du šimtmečius trukusi agresyvi kova baigėsi visiška ortodoksinės krikščionybės šalininkų pergale prieš ištikimus Kristaus įpėdinius. Bažnyčios susijungimas su pagonių imperija užbaigė doktrinos „perdirbimo“ procesą ir amžiams užtikrino ortodoksų tradicijos stabilumą.

Tačiau, išnaikinta iš žmonių gyvenimo praktikos, tikroji krikščionybė sugebėjo sukurti visiškai naują filosofinį pasaulio ir žmogaus aprašymo modelį, savo pagrindiniais principais smarkiai besiskiriantį nuo antikinės filosofijos sampratų. Ir būtent tokia forma ji toliau gyveno ir vystėsi, netiesiogiai darydama įtaką žmonių gyvenimui ir visai kultūrinei sistemai.

Dar kartą suformuluokime pagrindinę savo darbo išvadą:

Europos filosofijos koncepcijų turtingumas ir originalumas per šimtmečius užtikrino tai, kad joje ir toliau gyvuotų tikroji krikščionybė, tikrasis Jėzaus Kristaus mokymas, kuris buvo pamirštas bažnyčioje ir „oficialioje“ krikščionybėje.

Nepaisant visų savo troškimų ortodoksiniai ideologai, nesugebėjo pajungti filosofinės minties savam krikščionybės supratimui; laisvieji mąstytojai, nuosekliai plėtodami savo idėjas, neišvengiamai peržengė siaurus dogmatikos rėmus ir smarkiai konfliktavo su ortodoksiniu mokymu. Šia prasme Europos filosofijos istoriją galima pavadinti tikrosios krikščionybės kovos su iškreipta krikščionybe istorija. Šį faktą suvokė daugelis Europos filosofijos atstovų, kaip buvo aptarta įvade. Tačiau filosofijos ir ortodoksinės krikščionybės nesuderinamumą pripažino ir pastarosios įžvalgūs šalininkai. Rusų filosofinėje tradicijoje kaip ryškų pavyzdį galime paminėti S. Bulgakovo knygą „Filosofijos tragedija (filosofija ir dogma)“, parašytą 1920–1922 m., bet

pirmą kartą išleistą tik 1993 m. Analizuodamas pagrindinę Europos filosofijos raidos liniją, Bulgakovas prieina išvados, kad filosofinis mūdravimas neišvengiamai veda į „ereziją“, todėl vardan tikėjimo „grynumo“ verta jos visai atsisakyti.

Taigi, norint pateikti galutinį ankstyvosios krikščionybės istorijos rekonstrukcijos teisingumo įrodymą, būtina atsekti Jėzaus Kristaus mokymo likimą Europos filosofijos istorijoje, atsekti, kokias formas jis įgavo didžiausiose Europos mąstymo sistemose. Šios užduoties įgyvendinimas pareikalaus didelių tyrimų, tačiau laikas tam jau atėjo, tokie tyrimai reikalingi skubiai.

Baigdami apsiribosime tik vienu būdingu neiškreiptos krikščionybės filosofinės raiškos pavyzdžiu.

Turbūt pirmasis nuoseklus bandymas atkurti autentišką Kristaus mokymą, nepaisant dogmatinio bažnyčios mokymo, yra Meisterio (Johanno) Eckharto filosofinė sistema. Čia pirmiausia randame panteistinę tezę apie esminę Dievo ir žmogaus tapatybę bei Dievo, kaip viso pasaulio, vidinės esmės, supratimą: *„Kas Dievą…iš priima esmės, tas Dievą suvokia Dieviškai ir jam Jis šviečia visame kame, nes visi daiktai jam kalba apie Dievą, ir iš visų daiktų jam pasirodo Dievas“.*

Eckhartas iki kraštutinės ribos sustiprina šią tezę, pripažindamas nedalomą atskiro žmogaus ir Dievo tapatybę: „Tu turi pažinti Jį be atvaizdo pagalbos, be tarpininkavimo, be palyginimo“. „Ir jei aš pažįstu Jį be tarpininko, aš tampu visiškai Juo, o Jis – manimi! Kaip tik tai ir turėjau omenyje, kad Dievas turi tapti „aš“, o „aš“ turi tapti Dievu, tokiu tobulu vienu, tarsi šis Jis ir šis „aš“ taptume vienu ir taip išliktume – kaip tyra esybė, – kad galėtume kurti vieną kūrinį amžinybėje! /…/

Visiškai laikydamasis gnostinės krikščionybės logikos, Eckhartas, remdamasis savo pradine pozicija apie galimybę žmogui susijungti ir susilieti su Dievu, daro išvadą apie pagrindinio bažnytinės krikščionybės postulato, liečiančio nuopuolio ir neįveikiamo žmonių nuodėmingumo, nereikšmingumą. Žinoma, Eckhartas neneigia nuodėmės buvimo žmoguje, tačiau jis pripažįsta nuodėmę kaip lengvai įveikiamą ir iš esmės nereikalaujančią tokios radikalios „atpirkimo“ procedūros kaip Kristaus auka Golgotoje. Jis teigia, kad žmogui, norinčiam pakilti pas Dievą, „aukščiausias lygis, į kurį galima pakilti, yra toks: būti be nuodėmės per Dievo atgailą“. /…/

Šios pozicijos nesuderinamumas su dogmatiniu mokymu nekėlė abejonių. Neatsitiktinai atitinkamos tezės patraukė inkvizitorių, tyrinėjusių vokiečių filosofo pažiūrų eretiškumą, dėmesį ir buvo įtrauktos į 28 Eckhartui inkriminuojamas pozicijas popiežiaus Jono XXII kaltinimo bulėje (15 numeriu).

Remiantis nuodėmės esmiškumo neigimu pakinta požiūris į žmogaus dieviška tobulumą, jo patekimo į Dangaus karalystę idėja: jei dogmatinėje krikščionybėje tai įmanoma tik po mirties, Dievo valia radikaliai pakeičia

žemiškąją žmogaus egzistenciją, o Eckharto gnostinėje krikščionybėje ši galimybė yra reali kiekviename žemiškojo gyvenimo momente ir gali būti realizuota pačio žmogaus, atrandančio savyje Dievą, pastangomis: „Tas žmogus, kuris dėl Dievo galėtų išsižadėti visko, nepriklausomai, ar Dievas tai duoda, ar ne, pasieks tikrąją Dangaus karalystę“. /…/
Konfrontacija tarp nežinioje sustabarėjusiųjų ir tarp žmonių, pasirengusių tenkintis be apmąstymo įprastomis dogmatinėmis formulėmis, ir laisvos minties žmonių, siekiančių rasti „regintį“ tikėjimą, pagrįstą aiškiu žinojimu ir supratimu, eina per visą Europos kultūros istoriją. Deja, pirmieji nugalėdavo visuose istorijos lūžiuose ir nuslopindavo visus bandymus radikaliai pakeisti situaciją bei atkurti neiškreiptą krikščionybę kaip tikrąjį žmonių asmeninio ir socialinio gyvenimo pagrindą. **To pasėkoje matome visišką krikščionybės degradavimą šiuolaikinėje epochoje.** /…/
Bažnyčia, didžiojo inkvizitoriaus „fiefdom“ (valdovė), tebėra politikos instrumentas, socialinio valdymo forma, „silpnų sielų“ nuraminimo priemonė (savotiška psichoterapinė praktika), tačiau joje beveik nieko tikrai religingo ar mistiško nebeliko.
Vienintelė forma, kuria tikra krikščionybė tebegyvena šiuolaikiniame pasaulyje, yra rimta filosofija, plėtojanti šimtametes Europos krikščioniškosios minties tradicijas.
Filosofija, būdama Europos kultūros centru, negalėjo išvengti gilios krizės, kurią Europos kultūra išgyveno pastarąjį pusšimtį metų, todėl Vakarų šalyse ji įgavo tokį patį „fantominį“ pobūdį (postmodernizmo, analitinės filosofijos ir kitų „madingų“ krypčių pavidalu), kaip ir bažnytinė religija. Tačiau **tik prasmingos filosofijos, paremtos originaliausių religinės metafizikos formų atkūrimu, atgaivinimas gali paskatinti pirminės, *neiškreiptos krikščionybės sugrįžimą į Europos kultūrą ir į žmonių gyvenimą.***

.....

**Šaltinis: И.И. ЕВЛАМПИЕВ. Неискаженное христианство и его судьба в европейской истории. Versta iš rusų k. sutrumpinta. Visi paryškinimai – mano. C/ Visą monografiją galite skaityti PDF formate tik rusų k. Žr.svetainės rusišką puslapį.*